

A szegedi Hunyadi-szoborról

Az Alföld és Szeged egyik legrégebbi műemléke az alsóvárosi „Havi Boldogasszony” templom és ferencesrendi kolostor. Ha vendégeim jönnek Budapestről vagy Sopronból — városnézés során — büszke örömmel mutatom meg a Belvárost, a Tiszapartot és a Mátyás téri középkori templomot. De igazán akkor érzem a közelségét, igazán akkor tudok gyönyörködni, ha vasárnap délután, ragyogó napsütésben ketten, csak ketten, a kolostortemplom és én, találkozzunk. Egy árnyas padra ülök a gyér lombosodó fák alá. A tágas gyepes tér körül apró, jellegzetesen alsóvárosi házak guggolnak. (Az utóbbi évtizedben épültek új házak, de reménykedem, sikerül megőrizni a tér hangulatát!) Ülök a padon, és nézem a napfényben fürdő templomot. Kemény fények váltakoznak, kemény árnyékokkal. Az épület maga a puritán egyszerűség. Diszítés nélküli homlokzat, robosztus, erős, magasbátorító támpillérek. Közöttük csúcsos göstílusú ablakok. Nyugodtságot sugárzó a látvány. A templom város felőli végén, a szentély mellett úgynevezett magyar-barokk stílusban épült torony. A templomépület és a később épült torony, ellentétes építészeti stílusúak, és mégis egyívű tartoznak, nem idegen a szemnek. Magas téglafal választja el az aprólékos, földhöz lapuló ferences rendház kertjét a tágas, gyepes tértől. Ha lelkemet megragadta a tér, a templom nyugalmat árasztó hangulata — nem szégyellem bevallani —, szabadjára engedem a fantáziámat. A bejárat lépcsője kagylósra kopott az elmúlt évszázadok alatt. Bent a templomban hűvös félhomály. A szenteltvíztartó kópereme is fényes, a régen elporladt ósok áhitatos keresztvetésétől. A kő hűvös, hosszan tartom rajta a kezem, szinte érzem érintésüket. Leülök a hátsó padban. Számomra megszűnt a „MA”, a város zaja itt már nem hallatszik. Elöl a barokk oltár mellett a sekrestye nehéz, faragott tölgyfa ajtaján egy barnacsuhás barát lép be, a gyertyatartókat igazítja, térdet-fejét hajt, nesztelenül kimegy. Így igazíthaták négy évszázaddal ezelőtt is, amikor..., s fejemre már sorjázna is a történelmi események, melyek mind itt zajlottak, e falak között. Itt tárgyaltak a törökkel, Szegedről szállításolták a naszádosok az ágyúkat a déli végekre. Talán a legjelentősebb történelmi esemény, amikor 1456-ban Hunyadi János, főleg szegedi-alsóvárosi jobbágyságból, parasztokból toborzott seregével, e térről indult el, és aratott fényes győzelmet a törökön. Nándorfehérvár alatt.

Ezek a gondolatok már ismét kint a vakító, józanító napsütésben jutnak az eszembe. A vakító napfényben még tágasabbnak, szinte bántóan üresnek éreztem a teret.

Nem kellene, hogy így legyen! Évtizedekkel ezelőtt, már itt e téren

állhatott volna Hunyadi János lovaszobra.

A Képzőművészeti Alap mint mecénás, Pátzay Pál, Hunyadi ábrázoló lovaszobrát megvásárolta és felajánlotta Szegednek! Aki magyar, és csak egy kicsit is ismeri történelmünket, az tudja, hogy a Hunyadiakat milyen szoros katonai, politikai és családi kapcsolatok fűzték a városhoz. A Képzőművészeti Alap tudta. Ezért ajánlották fel a szobrot. Az akkori városi tanács nem tudta. Nem kellett a szobor. Ingyen, ajándékként kapta volna a város. Így sem kellett! Nem igaz, nem hiszem el, hogy a művészalkotói díjat, az öntés költségeit magára vállaló Művészeti Alap mellett a városi tanács azt a néhány forintot, mely a felállításához kellett, ne tudta volna előteremteni. Nem ez a — szobor értékéhez viszonyítva — jelentéktelen összeg hiányzott a tanács zsebéből. A hiány, a közöny a fejekben volt, mint már annyiszor!

Mit tehetett a Képzőművészeti Alap? Felajánlotta a szobrot annak, aki hajlandó azt felállítani! Pécs — bár tudomásom szerint soha, semmiféle kapcsolata nem volt Hunyadi Jánoshoz — két kézzel kapott az ajánlaton. A gyönyörű alkotás 1956. augusztus 12-e óta a pécsi Széchenyi teret díszíti. Ott áll a dzsámi előtt. Dél felé, a távolba néz, buzogányos jobbjára indulást jelez a jobbágysseregnek. Irány Nándorfehérvár! Csak az a baj, hogy nem ebből a városból indultak. Az már csak városrendezési hiba, hogy a tér kicsi, nem lehet a monumentális lovaszobor mögé képzelni a hatvanezer főt számláló sereget.

A szegedi városi tanács miért nem ismerte fel, keservek magamban, hogy ez a szobor a történelmi kapcsolatokon túl, kívánta a Mátyás tér tágasságát! Ezt a szobrot erre a térre alkotta — lehet, hogy nem is tudatosan — Pátzay! A Klauzál téren áll „Kenyérszélő” című alkotása, emlékeztetve a szegedieket az egykori kenyérpiacra. Nem az eredeti alkotás! Másolat. Mégis gyönyörködünk benne. Bizonyos vagyok, a pécsiek is hozzájárulnának, hogy Hunyadi lovaszobráról másolat készüljön, méltó helyére — a Mátyás térre — kerüljön.

A történelmi elsőbbség Hunyadié. De a templomhoz kapcsolódik a parasztvész Dózsa György személye is. Történelmi tény, hogy kegyetlen kivégzése után fejét — elrettentéssel — Szegedre küldték. A megvalósított tetemet — így tartja a hagyomány — az alsóvárosi ferences barátok helyezték végső nyugalomra, titokban, valahol a templomkertben. Dózsa György is megérdemelné tiszteletünket.

Szeged — idegenek is mondják — a szobrok városa. A Mátyás téri középkori műemlékünket körülölelő park, nem maradhat szobor nélkül!

NAGY LÁSZLÓ

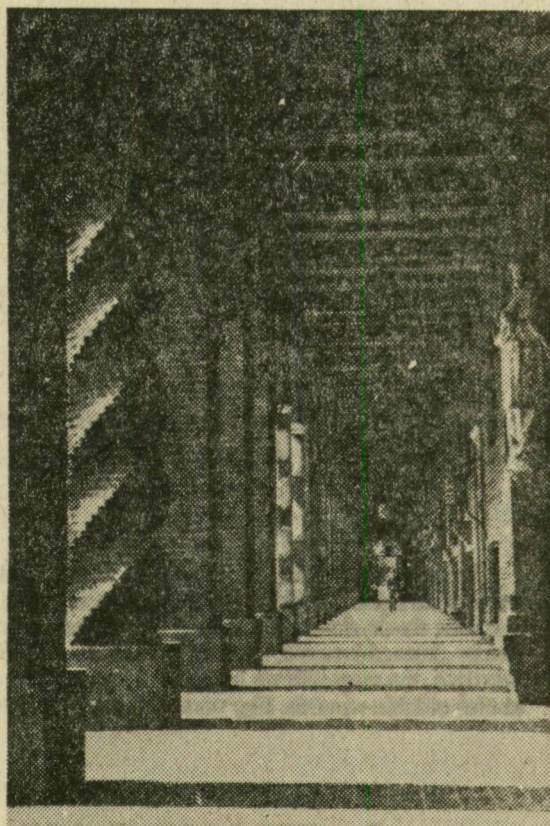
Adalékok a Dóm tér történetéhez

A Délmagyarország magazinában Adalékok a dóm építéstörténetéhez címmel ifj. Lele József csokorba kötötte Csuri Andrásnak, az egyik kőművesmester fiának följegyzéseit, elmondásait.

En most a tér körbeépítéséhez szeretnék néhány adalékot adni, elsődlegesen Virágh Pál építész-mérnököt idézve. Rerrich Béla (1881–1932), a zseniális alkotóember centenáriumi emléktáblájának avatására készültünk 1981-ben, amikor volt tanítványai közül sokakat sikerült még megtalálnom, így Virágh Pált is. A hosszas beszélgetés és a nagy mester művészetéről folytatott bavadalásunkat így kezdte: „Egy éven át dolgoztam a Dóm tér tervezésén. Minden kovácsoltvas ablakrács, lámpa, zászlótartó az én terveim alapján készült, nem szólva a kőfaragómunkákról. Ifjan — és dús hajzattal — ma is látható vagyok a püspöki árkád közepén lévő kapu feletti Ohmann-féle supraport egyik oldalán, a Rerrich-iroda többi tagjával egyetemben, amint áhitattal hallgatjuk Szent Ágoston tanítását. Májig is örömmel gondolok vissza erre a felejthetetlen tanulóévre. Kétszeresen és többszörösen is kötődök ahhoz a zseniális városhoz, Szegedhez, annál is inkább, mivel a Rerrich tér kialakítását személyes érdememnek is tekintem: én terveztem a teret lezáró egyetemi épületet, a Béke-épületet, amit 1952-re fel is építettek.”

A Dóm téri épületegyüttes zsenialitása és csodálata abban rejlik, hogy Rerrich Béla olyan megoldást talált, amellyel az alkalmazott anyag- és színhatása olyan keretet ad a fogadalmi templomnak, amelynél jobb és szebb el sem képzelhető. Az árkádok oszlopainak merész megoldása feledtet minden merevséget, amelyet a templom monumentalitása parancsol a térre. Rerrich Béla kivitelező iparosai voltak: Thére Endre, Seenger Béla budapestiek és a szegediek: Bille János, Kónya János, Kocsis Ferenc, Lengyel Lőrinc, Takács János és Erdélyi András. Stampay Jánosnak (1903–1983), az irodavezetőnek több mint 100 vállalkozóval kellett foglalkoznia és a pallérokon is folyton rajta tartotta szemét. Stampay János az építkezések befejezéséig maradt Rerrich irodavezetője. 1931-ben megszerezte az építómesteri jogosítványt, önállósította magát, és Szegeden telepedett le. Tervei szerint valósult meg: a rendőrség Kossuth Lajos sugárúti palotája, egy Zerge (má. Batthyány) utcai csodálatos lakóház, egy kiskörúti bérház, a vasutas sporttelep, a Hangya Szövetkezet malomépülete, a mai Autóklub épülete, a Kunsági Szövőgyár (Dorozsma) épületei; építője volt például a Vellitz-Pollák-háznak (kiskörút), a Tóth Szanatóriumnak (ma fogászati klinika), a deszki szanatórium épületeinek.

Az emlékünnepe kapcsán felvettem a kapcsolatot a Kertészeti Egyetemmel is, mivel jogelődjének, a Kertészeti Tanintézetnek Rerrich Béla 1908-tól tanára, halálát megelőzően igazgatója volt. A rektor így idézte föl emléket: „Művészi érdeklődése a középiskola után, Hollósy Simon nagybányai festő iskolájába vitte, majd a műegyetemen szerzett építész-mérnöki diplomát. Több évet töltött külföldi tanulmányutakon, többek között Versaillesben, Dahlemben, ahol főleg a kertművészetet tanulmányozta. Visszatérve a kertművészet, a kerttervezés, kertészeti építészettan és földmérőtan tárgyakat oktatta. Építészeti munkájának csúcspontját a szegedi fogadalmi templomter és az azt körülvevő, árkádsorral egységbe foglalt épületek

jelentik. Kertművészeti alkotásai közül a nyíregyházi temető, a pestlőrinci Kossuth Lajos tér kertje a legjelentősebbek. Közéleti szerepet is szívesen vállalt. Az Országos Magyar Kertészeti Egyesület kertépítési szakosztályának 1920-tól elnöke volt. A Kertészet című szaklap kertművészeti rovatát évekig szerkesztette. A régi magyar paraszti kerteteket szerette volna újra létesíteni.”

Az egykori Rerrich-tanítvánnyal és munkatársal, Szilágyi Dezsővel szintén 1981-ben kerültem kapcsolatba. Leveleiből és a Somogyi-könyvtári Műhely 1982/3. számában közölt írásából tudom, hogy Rerrich Béla milyen szívesen foglalkozott a régi magyar kertek rekonstrukciós terveinek elkészítésével. Különösen parasztkertjeinket tartotta nagyra, mert ezekben népünk utolérhetetlen intuícióját látta.

Újszegeden, valahol a Ligetben, vagy másutt meg lehetne valósítani a 30 egyenlő táblára osztott Bálint Palkó Pál magyarbikali kertjének mását. Beosztása emlékeztet a kalotaszegi fehérre meszelt templombelsők paraszti festők által készített kazettás mennyezeteire. Az utak a kazetták keretezői. A növényekkel beültetett táblák pedig a mívesen megfestett, sorozatosan ismétlődő, stilizált, növény-, virágdiszes kazetták.

A tegnap parasztkertjei feledésbe merültek, de minden bizonnyal élményt nyújtanának a mai nemzedékeknek is. A kertművészet e különlegesen egyszerű, élményt nyújtó és magyar jellegű ágazatát érdemes lenne felújítani, Rerrich Béla eredeti terveinek megvalósításával. Szegednek adta legcsodálatosabb építészeti tervét. Most Szeged azzal (is) hódolhatna Rerrich Béla emlékének, hogy megvalósítja Újszegeden Bálint Palkó Pál kertjét.

BÁTYAI JENŐ

Bronzba öntött szülőföldszeretet

rész, melyet kékbesező távoli erdőcsíkok szabdalnak, az egykori folyó, a Tisza ártere volt.

A tavaszi árvizek hullámai idáig értek. Partján, a széljárta legelőkön gulyákat, méneseket terelgettek, melyeknek az életető vizet a folyó adta. A hullámtér morotvát a pákások járták. Az élő folyót pedig a víz mellé kucorodó apró falvak halászlái. A Folyó az Életet jelentette, melyet most, itt a lábunk előtt mindössze egy apró tavacska jelképez. Ennek a partjára kellene egy szobor, egy közérthető alkotás, mely vízenjáró őseinknek állítana örök emléket.

Van ilyen! Tápai Antal, egykori szegedi szobrászművész „Hálövető”-je. Alkotója sajnos már csak műveiben él velünk. A „Hálövető”-t én a legsikeresebb, „legtápaiabb” alkotásnak tartom. Robosztus lendülete, robbanékonyasága, a pöndőlhaló kite-rítését megelőző pillanatot örökíti meg.

Sokszor került szóba a felállítás, sokszor elgáncsolták. Az 1970-es évben együtt volt a pénz is, de ekkor a szeretett folyó, a Tisza, iszonyatos árvize szólt közbe, s a város védelme az utolsó fillért is elvitte.

Az alkotó már nem tudja olyan magával ragadó lelkesedéssel mondani, mint még néhány évvel ezelőtt: „A „Hálövető” szobromat megmíntáztam kiállítás nagyságban, művészi honorárium nélkül, a Városerő!” Sajnos, ezen az önzetlen lelkesedésen a Sors túllépett, s ezzel szemben tehetetlenek vagyunk.

Emlékszem Tóni bátyám egy másik mondatára is. Amikor már érezte, hogy ereje fogytán, már képtelen lenne megmíntáznai az óriási méretű alkotást, azt mondta: „Kalmár Marci — kedves, tehetséges tanítványom — meg tudná mintáznai a Hálövetőt úgy, hogy az megjelenési formájában teljesen „Tápai-alkotás” lenne, s ezt a feladatot vállalná is!”

Tudom, felmerülhet a gondolat: ez már nem „Tápai-alkotás!” Nincs igazuk! Szegeden a Klauzál téren áll a „Kenyérszélő” című szobor. Az országban ez a harmadik másolat. Mégsem vonja kétségbe senki, hogy Pátzay-alkotás! Vagy Kisfaludy-Strobl Gellért-hegyi szobra, melyet a művész életnagyságban készített el, s a húszegynehány méteres alkotást már a pontozóval dolgozó kőfaragók és bronzöntő szakemberek hozták létre. Mégis Kisfaludy-alkotás! Van példa Tápai múltjában is. Az egykori Lenin-Sztálin szobor, melyet Tápaival másoltattak le, de mindenki tudta, hogy nem az ő alkotása. Érthetetlen a félelem, hogy a „Hálövetőt” még ha utólag másolná is le, a közvélemény miért ne tartaná Tápai művének? A világ művésze számtalan hasonló esetet ismer. Tápai Antal élete a méltatlan mellőzések, háttérbe szorítások sorozata. Méltó elégtétel lenne — sajnos megkésve —, hogy gyönyörű alkotása helyet kapjon Pusztaszeren.

N. L.